

Zpráva o stavu biotopů 2013 Hodnocení stavu a trendů evropsky významných typů přírodních stanovišť

Pavel Lustyk, Veronika Oušková, Lucie Kratochvílová, Karel Chobot

Hodnotící zprávy pro přírodní stanoviště podle směrnice o stanovištích, podávané členskými státy EU v šestiletých cyklech, shrnuly výsledky aktualizace mapování biotopů, jedné z nejrozsáhlejších odborných aktivit ochrany

přírody. Je možné je považovat za shrnující zprávu o jejich stavu z hlediska ochrany (jak zní i právní pojem ze směrnice). Tento stav je vyhodnocen na základě komplexních dat, která považujeme za zajímavé přiblížit alespoň touto stručnou formou.

Mezi hodnotícími zprávami podle směrnice o stanovištích (č. 92/43/EEC, blíže Ochrana přírody 6/2013: 19–21), které coby členský stát EU předkládáme jednou za šest let, zaujímají biotopy (resp. habitaty) svým počtem významné místo. Přestože je škála hodnocení kvality habitatů v podstatě jen třístupňová (v barvách semaforu) a na první pohled velmi jednoduchá, skrývá se za výsledkem poměrně komplikovaný systém hodnocení řady parametrů, včetně expertního posuzování.

Hodnocení kvality habitatů (parametry)
FV – Favourable (příznivý)
U1 – Unfavourable, inadequate (nepříznivý, méně příznivý)
U2 – Unfavourable bad (nepříznivý)
XX – Unknown (neznámý, informace nedostatečné pro hodnocení)

Stejně jako hodnotící zprávy evropsky významných druhů jsou hodnotící zprávy jednotlivých habitatů zpracovávány zvlášť pro panonskou (oblast jihovýchodní Moravy) a kontinentální biogeografickou oblast. Celkem se v České republice vyskytuje 60 habitatů (58 v kontinentální a 35 v panonské oblasti), dohromady tak bylo podáno 93 hodnotících zpráv.

Jaká data se pro tvorbu hodnotících zpráv využívají a které hodnotící parametry jsou zásadní? Je to především rozšíření a potenciální areál habitatu v ČR a jeho současná rozloha, včetně trendů. Dalšími parametry jsou vlivy a hrozby, struktura a funkce i budoucí vyhlídka.

Rozšíření habitatu v ČR

Jako základ pro vytvoření mapy rozšíření byla použita aktualizovaná vrstva mapování biotopů (VMB; verze z června 2012), která byla konfrontována s mapami výskytů jednotlivých biotopů v základních polích síťového mapování uvedenými ve druhém vydání Katalogu biotopů ČR (Chytrý et al. 2010).

Segmenty z vrstvy mapování biotopů byly rozděleny podle jejich kvality a ty s reprezentativností W (tj. přírodní biotop s výraznou tendencí k biotopu formační skupiny X – nepřírodní biotopy) byly z mapových podkladů pro účely reportingu vyřazeny.

Všechny výsledné mapy byly nakonec podrobeny expertnímu posouzení. Expert mohl navrhnout zrušení některých segmentů či doplnění těch segmentů, které byly kontrolními filtry původně odstraněny.

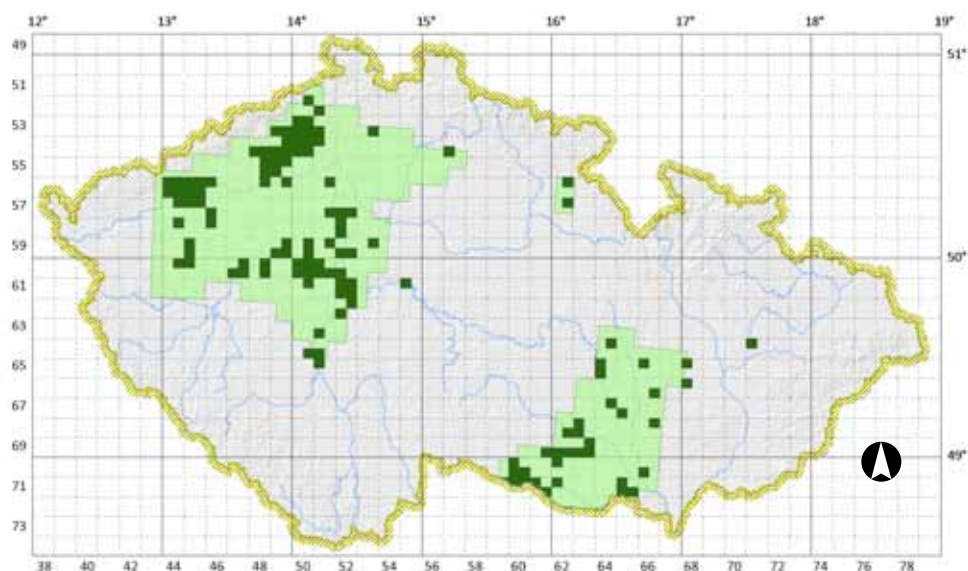
Speciální přístup vyžadoval habitat jeskyní nepřístupných veřejnosti, které se během terénního mapování biotopů systematicky nesledují. Mapa rozšíření tohoto habitatu byla proto sestavena na základě informací vložených do systému IESO (Jednotná evidence speleologických objektů).

Potenciální areál habitatu a jeho trend

Areál byl vytvořen z mapy rozšíření a představuje hypotetickou oblast, ve které se habitat recentně vyskytuje. Všechny polygony s výskytem daného habitatu byly převedeny na pole 10 × 10 km a jednotlivá pole nacházející se ve vzájemné vzdálenosti do 40 km byla následně propojena. Tato metoda tvorby areálu byla zvolena na základě aktuálních doporučení Evropské komise, je však zcela nesrovnatelná s metodou použitou v předšlém reportingu (rok 2007) – rozloha areálu se ve všech případech zvětšila o stovky až tisíce procent, nebylo proto možné trend areálu (jeden z povinných parametrů) objektivně vyhodnotit, a trend byl tudíž označen jako neznámý.

Současná rozloha habitatu

Rozloha byla vypočítaná z polygonové aktualizované vrstvy mapování biotopů (VMB) – viz rozšíření habitatu; jde o součet ploch jednotlivých segmentů s výskytem habitatu. Významným krokem v této fázi bylo hodnocení trendu v rozloze habitatu, které vycházelo z porovnání aktuální rozlohy habitatu s jeho rozlohou uváděnou v hodnotící zprávě z roku 2007. Pokud došlo k poklesu rozlohy o více než 6 %, byl trend hodnocen jako klesající a naopak, jestliže došlo k zvestupu rozlohy o více než 6 %, byl trend hodnocen jako rostoucí. Změny v intervalu mezi těmito hodnotami byly hodnoceny jako stabilní trend.

■ rozšíření habitatu 40A0 (2007) ■ rozšíření habitatu 40A0 (2013)

0 100 200 km

Areál (range) habitatu 40A0, kontinentální opadavé křoviny (biotop K4, nízké xerofilní křoviny).

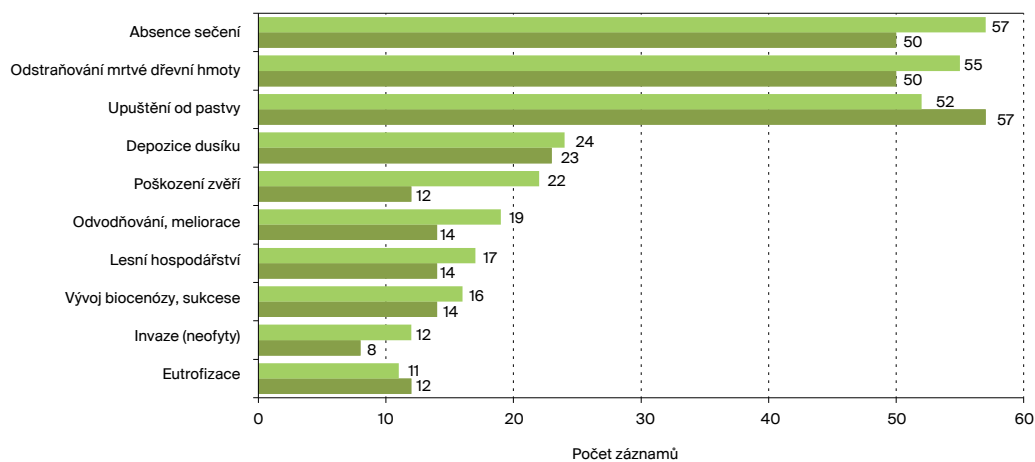
© AOPK ČR 2014
Mapový podklad © ČÚŽK 2013

Příčiny těchto trendů mohou být v podstatě tři:

a) skutečná změna, b) lepší znalosti a přesnější data z aktualizace VMB vč. zpřesnění zákresů hranic segmentů, c) použití odlišné metody (např. reklasifikace některých habitatů). Proto byly tyto výsledky podrobeny expertnímu posouzení, jež určilo, u kterých habitatů dochází ke skutečné změně. U habitatů, u nichž nelze skutečnou změnu prokázat, byl trend rozlohy hodnocen jako stabilní.

Vlivy a hrozby

Pro všechny habitaty byl připraven seznam vlivů, které byly zaznamenány v závěrečných zprávách pro jednotlivé mapovací okrsky při aktualizacích VMB. V tomto seznamu byla uvedena četnost daného vlivu a jeho průměrná intenzita. Tyto údaje posoudili vybraní experti, jejichž úkolem bylo stanovit pro každý habitat maximálně dvacet nejvýznamnějších vlivů a hrozeb.

■ vlivy ■ hrozby

Zastoupení nejvýznamnějších vlivů a hrozeb na hodnocené habitaty.

Hodnocení struktury a funkce

Hodnocení bylo vypočteno z vrstvy mapování biotopů (VMB). Pro hodnocení byly použity pouze segmenty z aktualizace VMB, u kterých máme k dispozici údaje o struktuře a funkci. Data z prvního mapování biotopů (2000–2005) nejsou bohužel s těmito údaji zcela srovnatelná, proto nebyla při posouzení použita. Do výpočtu byly zahrnuty pouze habitaty, pro něž existují data z aktualizace VMB alespoň pro 20 % jejich celkové rozlohy. U ostatních habitatů byl výpočet nahrazen expertním posouzením. Pro habitat jeskyní (8310) byla použita hodnota z hodnotící zprávy 2007, neboť prostředí jeskyní nepřístupných veřejnosti je dlouhodobě stabilní, a jeho stav tedy pokládáme za stále stejný.

Budoucí vyhlídky

Hodnocení budoucích vyhlídek je odvozeno výpočtem z vrstvy mapování biotopů (VMB) podobně jako u struktury a funkce, v tomto případě však byly jako základ pro výpočet použity údaje o degradaci biotopu sesbírané během aktualizace. Stejně jako u předchozího parametru byly i zde nejprve nastaveny podmínky pro výpočet, a následně došlo ke kontrolnímu expertnímu posouzení.

Celkové hodnocení

Celkové hodnocení je odvozeno od hodnocení dílčích parametrů. Hodnotící mechanismus má silné tendence k nepříznivému hodnocení. Pokud je alespoň jeden parametr nepříznivý, je celkové hodnocení nepříznivé, naopak pro příznivé hodnocení je nutné, aby všechny dílčí parametry byly hodnoceny příznivě. Ostatní kombinace vedou ke střednímu, méně příznivému hodnocení.

Jak to tedy dopadlo?

Při srovnání výsledků hodnocení z roku 2007 a 2013 vypadá situace na první pohled docela optimisticky. Počet stanovišť hodnocených v roce 2013 celkově v příznivém stavu se oproti hodnocení z roku 2007 zvýšil z 11 na 14 (což není mnoho), avšak počet stanovišť hodnocených celkově v nepříznivém stavu klesl z 63 na 26. Úměrně tomu se samozřejmě navýšil počet stanovišť hodnocených celkově v méně příznivém stavu. Při interpretaci tohoto výrazného posunu ale musíme pamatovat na jeho příčiny.

Shrnutí výsledků hodnotících zpráv pro jednotlivé parametry.

Bohužel skutečné zlepšení kvality stanovišť je spíše vzácným jevem. Jak se zdá, daleko větší vliv na současné výsledky (oproti roku 2007) mají lepší a přesnější data o jednotlivých biotopech pořízená v rámci aktualizací a také použití odlišných metod při současném hodnocení. Závěrem tedy musíme konstatovat, že přílišný optimismus není na místě.

Pro dokreslení lze uvést několik stanovišť, jejichž stav je dlouhodobě hodnocen jako nepříznivý. Ze skupiny nelesních biotopů to jsou především slániska, štěrkové náplavy s židoviníkem německým (*Myricaria germanica*), makrofytní vegetace vodních toků a střídavě vlhké bezkolencové louky, z lesních pak např. vlhké acidofilní doubravy.

Naopak stanoviště hodnocená příznivým stavem se obvykle vyskytují v horách (alpínské biotopy) či na nepřístupných místech, jako je tomu u řady typů skalní vegetace.

Celkový stav habitatů, resp. biotopů v České republice alespoň částečně dokresluje graf „Vlivy a hrozby“. V něm figurují nejvýznamnější vlivy, které na biotopy působí a určují jejich

kvalitu. I přes značné zjednodušení je patrné, že u nelesních biotopů hraje výraznou roli celková eutrofizace prostředí a sukcese stanovišť spojená s absencí vhodného hospodaření, což je alarmující především u lučních biotopů. V lesních biotopech je to naopak zvýšená intenzita hospodaření a s ní spojené další negativní jevy. Na intenzitě bohužel neztrácí ani invaze různých neofytů, jejichž přítomnost v krajině se spíše zvyšuje.

Hodnotící zprávy podávají o jednotlivých typech stanovišť jen celkový, poměrně hrubý přehled. Jsou ale na evropské úrovni nezbytným, a svým rozsahem a jednotnou strukturou i jedinečným zdrojem informací. V řadě případů je vhodnější získávat podrobnější analýzy ze zdrojových dat aktualizací mapování biotopů. Ovšem pravidelnost i standardizace zpráv – i ve formě jistého zjednodušení – je a může být přínosná i pro mnohá strategická rozhodnutí na národní úrovni, např. i pro nastavení péče, stanovení priorit či hodnocení území.

Autoři pracují v AOPK ČR, odbor monitoringu biodiverzity